

Lukijalle. Terijoen Kuokkalan juurilla Rajariitojen solmukohtat Asutus ja väestö Miltei maaorjuus Kolme

Yhdistys ja järjestötoiminta Huvilakauden uusi nousu Ruokatalous Käsiyöt Vaatetus

Ollila
Олила

Suomi
Финляндия

TERIJOEN KUOKKALAN JUURILLA

suoramyyntiä Kulkukauppiaita ja kyläkauppoja Kalastus ja kalakauppa Vapaussodan aika

Kuokkalan kolme kylää Terijoen seurakunnissa Rajajoella Ollilaan Kähösen suuren juuret Vanha Lemettiä Uus-Lemettiä Kuokkalan mummola Ollilassa

Ulla Kervinen

Silla Talonpojan työsarka Rautatie toi väkää ja töitä Huvila-asutuksen synti Martenburiin loistoa Pietarin kauppa ja

Länsi Kuokkalan kulasilla

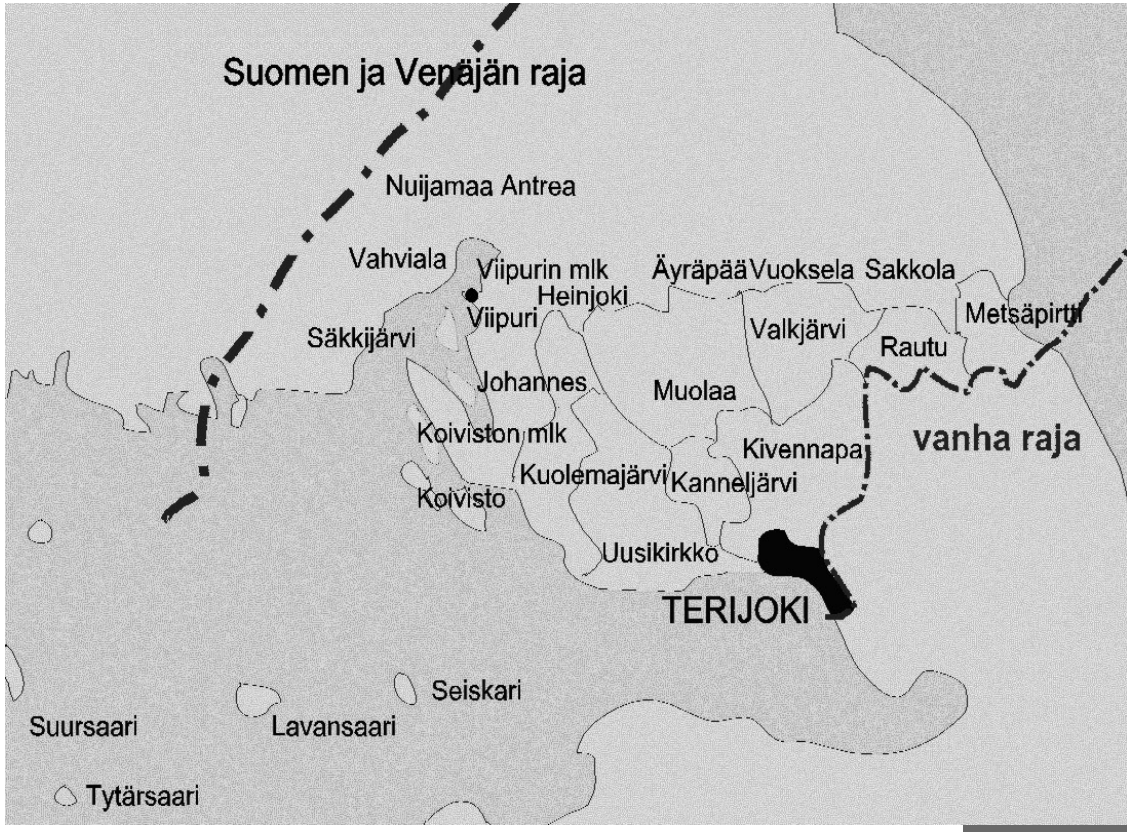
© 2016 Ulla Kervinen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
Graafinen suunnittelu: Nakai Design
Kansikuva: Postikortti Ollilan Honkalanmäeltä
Kuvat: Terijoki-Seura ja yksityiskokoelmat

ISBN 978-952-330-632-5

TERIJOEN KUOKKALAN JUURILLA

Ulla Kervinen

Terijoen sijainti luovutetussa Karjalassa

Ulla Kervinen on koulutukseltaan puutarhuri ja humanististen tieteiden kandi. Helsingin Yliopiston Kansatieteen laitoksella suoritetut, luovutettua Karjalaa koskevat tutkijavuodet vaihtuivat vapaan toimittajan ja tietokirjailijan työhön. Monien keskeisten aikakauslehtien pitkän linjan avustajana hän on kirjoittanut lukuisia artikkeleita. Niiden aiheita ovat olleet piha, puutarha, viherkasvit, kansanperinne, rakennuskulttuuri, koti ja asuminen. Hän on kirjoittanut myös näistä aiheista kirjoja sekä artikkeleja eri teoksiin.

Viipurissa syntyneen ja Karjalohjalla varhaislapsuutensa viettäneen Ulla Kervisen isän, Urho Kähösen suku on Terijoen Rajajoelta ja Ollilasta. Hilkkä-äidin suku on Pohjois-Karjalasta. Isossa perheessä ja suvussa kasvaneena Kervinen on saanut verenperinnöksi karjalaisuuden. Toiminta Järvenpäässä asuessa terijokelaisten keskuudessa sekä Kuokkalaan suunnatut, kokoamansa kotiseutumatkot ovat syventäneet ja vahvistaneet tätä karjalaisuutta.

Ulla Kervinen

SISÄLLYS

1. Lukijalle	8
2. Rajariitojen solmukohdat	9
3. Asutus ja västö	19
4. Lahjoitusmailla miltei maaorjuus	24
5. Kuokkalan kolme kylää	33
6. Terijoen seurakuntaan	39
7. Rajajoelta Ollilaan	43
8. Kähösen suvun juuret	51
9. Vanha Lemettilä	55
10. Uus-Lemettilä	61
11. Koukkulan mummola Ollilassa	67
12. Länsi-Kuokkalan kujasilla	74
13. Talonpojan työsarka	82
14. Rautatie toi väkeä ja töitä	89
15. Huvila-asutuksen synty	93
16. Marienburgin loistoa	99
17. Pietarin kauppaa ja suoramyyntiä	102
18. Kulkukauppiaita ja kyläkauppoja	110
19. Kalastusta ja kalakauppaa	117
20. Salakuljetusta	125
21. Vapaussodan aika	127
22. Yhdistys- ja järjestötoiminta	134
23. Huvilakauden uusi nousu	143
24. Ruokatalous	155
25. Käsityön taika	168
26. Vaatetus vauvasta vaariin	173
27. Parantajista terveydenhuoltoon	183
28. Leikeistä harrastuksiin	191
29. Sattumuksia ja sanontoja	200
30. Koulutus vie eteenpäin	203
31. Joulun juhlaa	217
32. Ylös, ulos ja hangille	223
33. Pyhiä ja juhlia	228
34. Häätapoja ja muutoksia	232
35. Lapset on Herran lahja	242
36. Hämärikössä kerrottua	246
37. Kun elämä loppuu	250
38. Paimenpojat muistelevat	257
39. Hyvästi kotikujaset	266
40. Loppusanat	275
41. Kartat Kuokkalan asukkaista	276
42. Lähdeluettelo	282

1. LUKIJALLE

Terijoen lomaparatiisin kesäpäivistä on monia ansiokkaita kuvauksia Ritva Heikkilän ja Terijoki-Seuran toimittamissa teoksissa. Tässä kirjassa kerron Kuokkalan väen elämästä paikkakuntalaisen näkökannalta. Paikallisväestöllä oli tärkeä osuus lomaparatiisin ylläpidossa. Tätini Ester Kähösen ”Entinen Terijoki-kylämuistoja” teos on ollut kotiseutumatkoihini ensimmäinen oppaani. Lähtökohtana haastatteluissani oli isäni Urho Kähösen ja tätieni Kähösen ja Koukun suvun mummolat. Isäni paneutui täysin sydämin karjalaisten asioiden hoitamiseen ajaessaan siirtolaisten asiaa politiikassa, virassaan ja Karjalan Liiton puheenjohtajana kuolemaansa asti vuoteen 1984.

Aineistoni keruu laajeni Länsi-Kuokkalaan vuosittaisten kotiseutumatkojen ja lukuisten haastattelujen kautta. Näin aloin löytää juureni. Suurin osa Kuokkalan väestöstä on siirtynyt Kivennavalta, johon koko Terijoen, sotia edeltävä alue kuului pitkään. Kivennavan seudut olivat vuosisatoja rajariitojen taistelutannerta. Elämä kahden kulttuurin ja valtion, Ruotsin ja Venäjän puristuksessa ei aina ollut helppoa. Sen halusin myös kertoa.

Ennen vallankumousta Terijoen, kuten Kuokkalankin väestön toimeentulo oli täysin riippuvaista Pietarista, niin kaupankäynnin, työpaikkojen kuin ammattiin opiskelunkin suhteen. Elämä alueella helpottui taloudellisesti, kun Pietarista alkoi tulla huvila-asukkaita. He tarvitsivat kaikenlaista ja sitähan paikkakuntalaiset tarjosivat monessa muodossa. Elämä miltei romahti, kun Suomi itsenäistyi ja raja meni kiinni. Tämän jälkeen kaupankäynti Pietariin loppui ja ulkomaalaiset kesävieraat hävisivät, joten oli keksittävä uudet keinot selviytymiseen. Ja nehen löydettiin.

Ensimmäinen kotiseutumatkani toteutui 1987. Jo seuraavana kesänä läksin Terijoen suuntaan uudelleen. Kerroin tulevasta matkastani tädilleni Ester Kähöselle, joka lähetti terveiset entisille naapureilleen Perastoille. En voinut heiltä terveisiä enää hänelle kertoa, sillä tätini kuoli matkani aikana. Hänen viimeisiä lauseitaan minulle olivat: ”Miulla olis niin paljon vielä kerrottavaa Rajajoen ja Ollilan elämästä, mutta en jaksa enää.” Tämäkö viritti etsimään lisätietoa juuristani?

Pornaisten matkatoimiston järjestämien, vuosittaisten kotiseutumatkojen sekä isäni ja tätieni jäämistöistä löytyneiden päiväkirjojen, muistiinpanojen ja valokuvien myötä haluni aineiston keräämiseen kasvoi. Karjalaisen perinteen työryhmässä pitkään toimineena olemme todenneet Terijokea koskevan kansatieteellisen aineiston niukkuuden. Tämä innosti minua. Kirjassani välitän nyt lukijoille pääasiassa haastatteluilla kerättyjä ikimuistoisia tarinoita kertojen nykyisten asuinympäristöjen muokkaamilla murteilla koko elämänkaaren ajalta 1939 vuoteen asti.

Isämme hymähteli juuristamme: ”Myöhä ollaa maaorjien jälkeläisiä.” Mitä hän tarkoitti? ”Rajajoella aurinko paisto aina ja lapsuus ol kaikinpuolin mukavaa, päivänkakkarat kii teevadin kokoisia.” lausahtivat tätimme tuon tuosta. Oliko elämä aina ollut tällaista?

Olen kiitollinen kaikille, joita olen haastatellut ja jotka ovat antaneet muistelmia tai valokuvia kopioitavaksi. Monet heistä ovat jo poissa, mutta ovat tässä kirjassa vahvasti mukana. Kiitokseni kohdistan heidän lähisukulaisilleen. Ansiokkaita kertomuksia olen saanut Kurnoosin mummolan Helvi Torviselta, Koukun suvun Taimi Autereelta, Pauli Pekoselta, Martta Kähöseltä ja Taposen suvun Aino Tantulta. Kiitokset vielä saan kertoa Rajajoen mummolan Marjatta Laavolalle ja kalastaja Karhun pojalle Tauno Kairesalolle paimenpojan sympaattisista muistelmista sekä Eila Perastolle ruoka- ja leikkikuvauksista. Marja Tuomiselta, Seppo Saukkoselta ja Kalevi Vallitulta olen saanut ansiokkaita huvila- ja kotikuvauksia. Tehtävääni kannustivat monet sukulaiseni, erityisesti poismennyt tätini Laina Kähönen, joka täyttäisi tänä vuonna 100 vuotta. Tukea olen saanut Teri-Säätiöltä ja kuva-aineiston myötä Terijoki-Seuralta. Joitakin asiaa täydentäviä henkilökohtaisia muistelmia olen löytänyt myös painetuista julkaisuista.

Omistan lämpimällä ajatuksella ”Terijoen Kuokkalan juurilla” – teoksen kaikille Kuokkalan kujilla kulkeneille, heidän jälkeläisilleen ja juuriaan etsiville.

Pohjois-Haagassa 1.2.2016

Ulla Kervinen

2. RAJARIITOJEN SOLMUKOHDAT

Rajakahakoita 1323-1595 Kivennapa on ollut vuosisatoja solmukohta Ruotsin ja Venäjän valtakuntien välillä ja kahden valtakunnan välinen taistelukenttä, kahden eri pääuskonnon kohtausta. Rajakiistoja ja kahakoita oli jatkuvasti. Rajan kannalta kiistanalaisimpiin alueisiin idässä kuului Kivennavan Korpikylän Riitamaa. Kivennavan ja Venäjän välisen rajan muodosti Rajajoki, jonka osana oli Sestrajärvestä Suomenlahteen laskeva Siestarjoki. Ruotsin ja Venäjän välisiä rauhanneuvotteluja käytiin 1323-1595 yhteensä 40 kertaa. Saman verran käytiin seudulla erilaisia rajakahakoita. Sota oli alueella lähes joka kuudes vuosi. Varsinkin 1500-luku oli rauhatonta aikaa tässä Kannaksen kaakkoisimmassa kolkassa.

Pähkinäsaaren rauhansopimuksen (1323) jälkeen Ruotsin ja Venäjän Novgorodin raja määritettiin ensi kertaa. Kivennavalla venäläiset väittivät rajan kulkevan Siestarjoen läntistä haaraa pitkin Sestrajärveen. Tämä alue oli ollut Kivennavan asukkaiden vanhaa kaskiviljelymaata. Raja tarkistettiin toisen kerran 1400 luvulla.

1495–1510 välisenä aikana koko rajamaa suitsusi tuon tuosta tuhkana. Kivennavan alueet kuuluivat tuolloin Ruotsin alaisuuteen. Asukkaat joutuivat vähän väliä pakomatulle Venäjän armeijan hyökkäyksiltä, ensimmäisen kerran vuonna 1495. Venäjän armeija poltti taloja ja surmasi henkilöitä, jotka eivät ehtineet paeta. Naisia raiskattiin ja lapsia tapettiin, mutta osa ehti turvaan Viipuriin tai pakeni kauemmas sisämaahan. Viisi-toista vuotta kestänyt rauhaton jakso autioitti erämaaksi koko Kivennavan, johon myös Terijoen kylät, Tyrisevää lukuun ottamatta, kuuluivat. Rauhan tultua asukkaita houkuteltiin takaisin kotiseudulleen. Houkuttimena oli, että Ruotsin valtio myönsi tulijoille kolmen vuoden verovapauden, mutta neljäntenä vuotena he joutuivat suorittamaan määrätyn määrän veroina kruunulle kaskimaille kylvämästään sadosta.

Kustaa Vaasan aika Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa (s.1496, k.1560; hallitsi 1523-1560) rakennutti turvakseen 1540-luvulla Kivennavan Linnamäelle puulinnan, jota vahvistettiin, ja siitä tuli kruunun karjatalo. Tilalla oli 10 hevosta, härkä, 19 lehmää, 24 mullikkaa, 19 lammasta, 12 vuohta, 30 sikaa. Pitäjäläisiltä kerättiin linnan ylläpitämiseen veroja. Mutta pian väki joutui taas pakenemaan venäläisten hyökkäyksiltä. Piti löytää suojapaikat ja piilopirtit pitkienkin taivalten takaa. Rauhan tultua osa väestöstä palasi tyhjin käsin savuaville kotiraunioille. Tuolloin heidän mielestään oli ainoa keino ”verottaa” rajan toiselta puolelta Venäjän naapurina. Venäläiset väittivät Rajajoen länsipuolella sijaisevien kylien, Kuokkalan, Haapalan ja Puhtulan kuuluvan tuolloin Venäjään.

1554-57 puhkesi taas Venäjän ja Ruotsin välinen sota. Rajakahakat kestivät nyt 5-6 vuotta ennen rauhansolmimista. Kivennavan asukas oli samaan aikaan sekä soturi että rajan vartija. Marraskuussa 1554

venäläiset ryöstivät Kivennavan itäosia ja tappoivat virkamiehiä sekä 12 talonpoikaa. He ryöstivät Äyräpään kihlakunnan vauraimman kylän, Terijoen. Kostoksi tästä Kivennavan väki väitti rajan kulkevan Rajajoen itäpuolella. Kyläläiset tunkeutuivat joen yli, niittivät heinät, kynsivät maat, kylvivät viljan ja korjasivat sadon. Tämän seurauksena rajan takaa ryntäsi venäläisiä varkaita, jotka anastivat noin neljäkymmentä hevosta ja polttivat 300 viljakuormaa Kivennavalla. Pitäjään jäi vain muutamia hevosia.

Maaliskuussa vuonna 1555 huhuttiin jälleen venäläisten hyökkäyksistä. Venäläiset ylittivät rajan kolmen kilometrin pituisena rivistönä edeten Viipuri-Pietarin tietä Jäppiselle ja Joutselkään. Tässä taistelussa venäläisissä joukoissa taisteli 12 000 miestä ruhtinas Ivan Bibikovin komennuksessa. Ruotsi-Suomen Linnamäen turvalinna käsitti 100 miehen jalkaväen ja 60 miehen ratsuväen. Juho Maununpojalla oli 400 talonpoikaa käsittävä jalkaväki ja runsaasti tykistöä. Maununpoika selvisi joukkonsa kanssa hyvin hyökkäyksistä, vaikka vastustusjoukko oli paljon suurempi. Suomalaisten etuna olivat sukset, kun taas venäläiset kahlasivat jalkaisin paksussa lumihangessa. Jo ensimmäinen suomalaisten ampuma tykinluoti surmasi venäläisten komentajan, Bibikovin. Viimeiset hyökkäykset käytiin Kuokkalan ja Pietari-Viipuri tien risteyksessä, minkä jälkeen venäläiset pakenivat Rajajoen taakse. Taistelu päättyi suomalaisten voittoon.

Kivennavalla valmistauduttiin pian uusiin Venäjältä tuleviin hyökkäyksiin. Papi ja nimismiehet mobilisoitiin mukaan Suomen puolella taisteluun. Kevättalvi ja kesä kuuluivat molemminpuolisissa ryöstöretkissä, mutta seuraavana vuonna viholliset hyökkäsivät Kivennavalle. Talot savusivat ja asukkaat pakenivat piilopirtteihinsä tai kauemmas Suomeen. Ne, jotka eivät ehtineet pakoon, jäivät venäläisten vangeiksi. Heikoimmat vanhukset ja lapset tapettiin, ja vahvimmat tai vauraimmat henkilöt myytiin orjiksi Venäjän mahtaville pajareille. Miehestä maksettiin Venäjällä 10 kopekkaa Vuonna 1557 Ruotsin kuninkaan Kustaa Vaasan kehotuksesta kylään muutti uusia asukkaita. Tässä vaiheessa Kuokkalan alueelle muutti kuusi talonpoikaisperhettä. Linnamäen linnaa hoidettiin edelleen kuninkaan karjatalona. Venäläisten mielestä tämä linna, kuten muutkin Ruotsin rakennuttamat linnat Suomessa, uhkasivat Venäjän turvallisuutta. Jälleen syttyi sota. Tämän 25-vuotisen sodan aikana Kivennavalta hävitettiin monet kylät. Suomen puolella 1570 syttyneen ”Pontuksen sodan” johdossa oli Pontus de la Gardien (1520-1585). Äyräpään kihlakunnan sotänäyttämöllä perintötilalliset (knaapit Tepposet ja monet muut) tekivät kepposia venäläisille. He suorittivat omalla kustannuksellaan asepalvelua kruunulle saadakseen näin verovapauden. Osa heistä oli taitavia, vihollisten puuhia seuraavia vakoojia, jotka lähettivät miehiä hevosineen Liivinmaalle. Tästä ”Pontuksen sodasta” on Kuokkalassa muistona Pontuksen suo sekä Somerikossa Pontuksen silta.

Vasta täyssinän rauhassa (1595) määriteltiin Ruotsin ja Venäjän kesken rajan paikka, jolloin huomioitiin pähkinäsaaren rauhan rajan ulkopuolelle

jäänyt Retusaari (Kronstadt). Saaren Kannaksen puoleinen osuus oli ollut lähikylien asukkaiden ulkoniittyä ja laidunmaata.

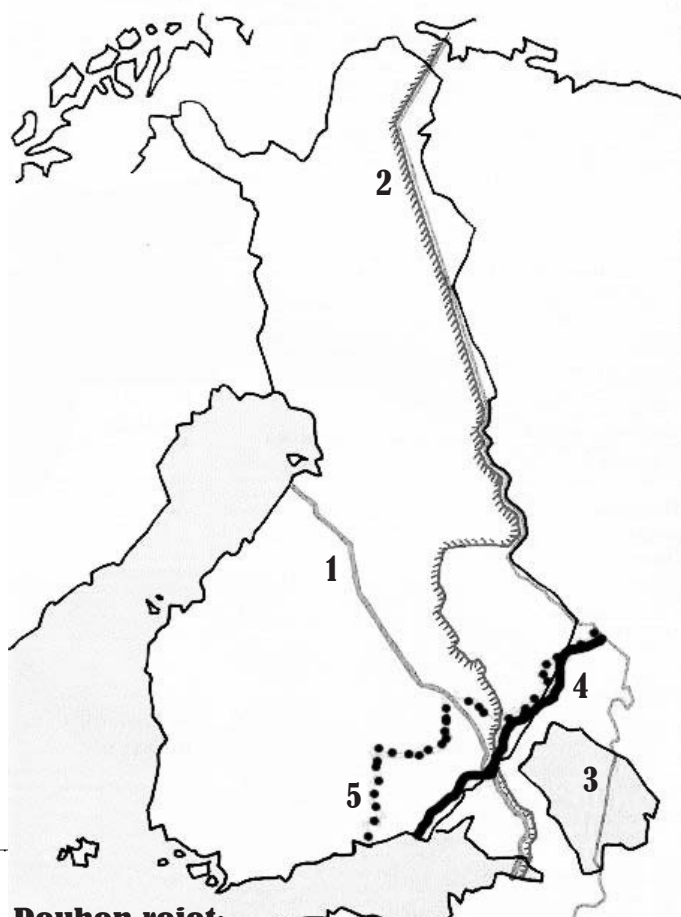
1600-luku Knaapien aika kesti 1600-luvun alkuun. Kivennavan perintötilat kantoivat veronsa kruunulle ja Ruotsin kuningas oli alueen suurin omistaja. Talonpojat eivät kuitenkaan saaneet myydä tilaansa suvun ulkopuolelle tarjoamatta sitä ensin kruunulle. Jos veroja maksettu kolmeen vuoteen, tila menetettiin suoraan kruunulle. Sen jälkeen valtio luovutti tilan palkkioksi ylimystölle ja aatelisille, jotka suorittivat erilaisia tehtäviä kruunulle ja saivat tiloilta kootut verot itse. Kun ruotsalaiset ja venäläiset kiistelivät rajasta, eniten erimielisyyksiä tuli Kivennavan Korpikylän Riitamaasta. Venäläiset halusivat Riitamaan Ronnunjokeen saakka. Siestarjoen latvoja tutkittaessa alueelta löytyi kuitenkin Täyssinän rauhan yhteydessä (1595) uudelle rajalle eli Rajajoen latvukselle pystytetyt rajakivet rist'kivet hirsipuusolmukoineen keskellä tietä. Harjulla olevaan kiveen hakattiin nyt kaksi ristiä varoitukseksi luvattomille rajanylittäjille ja ryöstöretkeläisille.

1609-1617 käytiin Venäjän sotaa Ruotsin sekaannuttua Venäjän valtaistuinriitoihin. Sota päättyi Stolbovan rauhaan (1617), minkä jälkeen päästiin hetkeksi hengähtämään. Stolbovan rauhassa Ruotsi sai Käkisalmen läänin, johon kuului myös Kivennapa. Sen lisäksi Ruotsille kuului nyt Inkerinmaa ja Baltian maat. Venäjän ja Ruotsi-Suomen välinen raja siirtyi kauas Nevajoen eteläpuolelle, jolloin Kivennavan paineet rajapitäjänä helpottuivat joksikin aikaa. Moni talo menetti sotien seurauksena asukkaat ja sodissa kaatuivat monista taloista isännät.

Kivannavan miehet joutuivat muiden kruunun sotilaiden mukana taisteluun myös Puolan sodassa Narvan ja Riian seuduille. Narva oli pitkään suomalaisten varuskuntapaikkana ja sinne haudattiin myös Kivennavalta lähteneitä, kuten esi-isämme Antti Yrjönpoika Keho (Kähönen). Sota päättyi 1629. Samaan aikaan riehui 30-vuotinen sota (1618-1648). Tähän sotaan tuli mukaan Ruotsi 1630, jolloin Saksaan vietiin Ruotsia puolustamaan 23 Äyräpään kihlakunnan miestä. Heistä kuusi oli kivennapalaisia. Pitäjän miehiä oli sodassa mukana loppuun asti Pommerissa, Liivissä ja Puolassa, sillä Ruotsin sodat Tanskaa ja Venäjää vastaan jatkuivat edelleen.

Ruotsin vallan aika Kivennavasta tuli 1600 luvulla Rosenstierna- suvun läänitysalue. Rosenstierna oli Ruotsin hallitsijan aateloima verotusmestari, joka osti eri pitäjistä 654 taloa. Kristiina-kuningatar (s.1626, k.1689; hallitsi 1632 -1654) jakoi ahkerasti läänityksiä aatelisille ja lahjoitti suosikeilleen miltei koko pitäjän. Maanmittauksia suoritettiin alueella vuodesta 1643. Retusaari läänitettiin vuonna 1650 Viipurin piispa Pietari Bjuggelle. Kivennapa oli miltei kokonaan luovutettu läänitys- ja sotaherroille (yhteensä 384 taloa). Läänityksen ulkopuolelle jätettiin vain kestikievarin tila Karvalassa sekä kirkkoherran ja kappalaisen eli pappiloiden virkatalot (puustellit).

Kaarle X Kustaa (s.1622, k.1660; hallitsi 1654-1660) toimeenpani kruunutilojen reduktion, jonka seurauksena aatelisten piti palauttaa osa

Rauhan rajat:

1. Pähkinäsaari 1323
2. Täyssinä 1595
3. Stolbova 1617
4. Uusikaupunki 1721
5. Turku 1743

Kannaksen valloitus

Lokakuussa 1706 Pietari Suuri aloitti Kannaksen valloituksen, joka päättyi Viipurin valtaukseseen 1710. ”Vanha Suomi”, lähinnä Viipurin ja Käkisalmen läänit joutuivat nyt Venäjälle ja suurin osa Kivengavan taloista autioitui. Autiotaloja oli jo 236. Tsaarin vartijat kasakat saapuivat kyläläisten piilopirtteihin ratsuillaan ajamaan väkeä leireihin ja kauppasivat kiinni saamiaan henkilöitä eteenpäin Venäjälle. Miehet erotettiin vaimoista ja lapset perheistä. Kun kasakat poistuivat, vain pieni osa Kivengavan väestöstä palasi piilopirteistä takaisin kotikyliinsä.

Kun Pietari Suuri oli valloittanut Karjalan kannaksen, alkoi lahjoitusmaa- aika vuonna 1710. Kivengavan talonpojat ja inkeriläiset joutuivat pakkotyöhön lahjoitusmaatilaille tai rakentamaan Pietariin taloja, katuja ja kanavia sekä lisälinnoituksia Kronstadtin. Suurkaupunki rakennettiin suoalueelle keskelle suomalaista asutusta. Sen perustuksia laskettaessa kymmeniä tuhansia suomalaisia talonpoikia nääntyi Nevajoen suupuolen soihin. Toivo Pekkanen onkin todennut. ”Tämä ylväs kaupunki lepää ihmisten luilla, suomalaisten talonpoikain luilla.”

läänityksistä. Tämä reduktio koski myös Kivengavaa. Näin toiset tilat saivat nyt sukuoikeuden, jolloin niistä tuli perintötiloja, mutta osa tiloista jäi kruunulle. Perintötiloja oli Kivengavalla seitsemän: Kostiaisen, Sapon, Kirjavaisen, Seppäsen, Tolvasen, Inkisen ja Pimiän tilat.

Suuri Pohjan sota käytiin vuosina 1700-1721. Rajajoen alueelle sen viimeinen taistelu käytiin vuonna 1703 Joutselän lähellä. Taistelussa kaatui 500 miestä Rajajoen rannoilla. Osa venäläisistä pysähtyi Lintulaan ja suoritti sieltä ympäristöön ryöstöretkiä, jolloin taloja poltettiin, naisia raiskattiin, lapsia tapettiin ja työhön kykenevät myytiin Venäjälle.

Pietari I eli Pietari Suuri (s.1672, k.1725; hallitsi 1682-1725). Hän valloitti Retusaaren ja rakennutti Jänissaareen Pietarin kaupungin sekä sen itäosaan Pietarin turvaksi linnoituskaupungin Kronslottin

(Kronstadtin) vuonna 1704. Tähän turvalinnoitukseen lohkaistiin laaja alue Kivengavasta. Niinpä vuonna 1706 Karl Gustav Armfeltin johtamana lähti tuhannen miehen joukko jäätä pitkin Retusaaren tsaarin rakentamia linnoituksia tuhoamaan. Tsaarin palatsi hävitettiin ja venäläiset voitettiin. Venäläiset kokoontuivat nyt joukolla Valkeasaareen ja Lempaalaan. Osa Kivengavan kylästä tyhjeni jälleen, kun asukkaat joutuivat pakomatalle sisämaahan.

Pietarin puolustuksen vahvistamiseksi Pietari Suuri rakennutti Systerbäckin asetehtaan vuonna 1714. Alue oli ollut karjalaissyntyisten inkerikkojen asuinalueita, mutta nyt sinne muutti väkeä Venäjältä. Alue kuului Lintulan hovin hallintaan.

Uudenkaupungin rauhan (1721) raja kulki lähes samalla linjalla kuin nykyisin. Käkisalmen lääni, Kannas ja Inkerinmaa kuuluivat edelleen Venäjälle. Vuosina 1741–43 käytiin hattujen sota. Sodassa Ruotsi yritti valloittaa menettämiään alueita takaisin, mutta epäonnistui. Turun rauhassa (1743) Ruotsin ja Venäjän raja vedettiin lännemmäksi, aina Kymijokeen asti vuonna 1788-90.

Autonomian aika Suomen sodassa (1808–1809) Venäjä valloitti koko Suomen. Viipurin lääni yhdistettiin Suomelle kuuluvaan alueeseen, mutta tämän jälkeen vuoteen 1917 asti Suomi oli osa Venäjää. Keisari Aleksanteri I (s.1777 ja hallitsi 1801–1825) kutsui kokoon ensimmäiset Suomen valtiopäivät Porvooseen 1809, missä säädyt vannoivat ukollisuutta keisarilleen Ruotsin valtiopäiväjärjestyksen mukaisesti. Keisari vakuutti pitävänsä voimassa perustuslailliset oikeudet ja liitti ”Suomen kansakuntien joukkoon”. Vala ja vakuutus muodostivat jo keskiajalta periytyvän herruussopimuksen ja oikeustradition. Aleksanteri I antoi hallitsijan vakuutuksen 29.3.1809. Sen mukaan Suomi sai pitää vanhat lakinsa, uskontonsa ja erioikeutensa. Suomea ei liitetty suoraan Venäjään, vaan maastamme tuli autonominen suuriruhtinaskunta. Suuriruhtinas oli Venäjän keisari. Aleksanterin seuraajat antoivat saman vakuutuksen valtaistuimelle noustessaan. Venäjän kanssa pyrittiin pitämään hyvät suhteet ja suomalaisia kehoitettiin antautumaan Venäjän palvelukseen. ”Eläköön armias, rakkahin ruhtinas” runoili tuolloin Jaakko Juteini.

Kaikki ei sujunut suomalaisten kannalta kuitenkaan parhaalla tavalla. Monen vaiheen jälkeen suomalaiset alkoivat puuhata oman sotaväen perustamista ja Viipurissa kerättiin varoja tätä varten. Johtohahmona oli Suomen Asiain Komitean puheenjohtaja, kreivi Gustaf Armfelt sekä Viipurin maaherra Carl Johan Stjernvall. Tavoitteena oli muodostaa Viipurin suomalainen rykmentti, joka saatiinkin muodostettua. Se suoritti puolitoista vuotta vahtipalvelusta Pietarissa, ja siitä tuli keisarin suosikkirykmentti. Gustaf Armfelt kuoli 1814 ja Stjernvall kuoli vuonna 1815. Suomalaiset valittivat maassa vallitsevasta rikollisuudesta keisarille, jotta saisivat sen perusteella oman sotaväkensä. Tähän ei suostuttu.

Venäläistämiskausi Keisari Nikolai I (s.1796; hallitsi 1825–1855). Hänen aikanaan valtiopäivät alkoivat kokoontua säännöllisesti vuodesta 1863 Helsingin keisarillisessa linnassa. Kun Aleksanteri I jälkeen lahjoitusmaatalonpoikien olot pahenivat entisestään, niin autonomian ajan viimeisimmät vuodet olivat sitäkin myrskyisämpiä. Venäläistämispoliitiikka oli alkanut monella taholla. Kivennavalla ja Kuokkalassa hälytyskellot soivat. Kun autonomian ajalla Systerbäckin alue oli liitetty Viipurin lääniin vuonna

1812 Aleksanteri I määräyksestä, niin Ruostekanavasta tuli kahden valtakunnan raja. Tämä ei venäläisiä tyydyttänyt, vaan 1863 Venäjän sotamarsalkan aloitteesta tämä 13,5 hehtaarin alue tulisi yhdistää Pietarin kuvernementtiin, koska alueella asui niin paljon venäläisiä. Keisari perui sittemmin määräyksen. Rajajokeen rakennetun padon seurauksena syntyi Sestrajärvi, jonka päätepisteenä oli Roslivo järvi, mikä toimi asetehtaan vesivarastona. Asetehtaan aluetta oli Sestrajärvestä Revonnen kylän ohi mereen laskeva alue puroon asti. Venäjänpuoleinen tullipuomi oli ennen vuotta 1864 Systerbäckistä kauempana Gorskajassa, mikä alue oli kuulunut 52 vuotta Kivennapaan.

Vuonna 1857 rajakysymys tuli jälleen esille, kun Keisari Aleksanteri II hyväksyi lausunnon, jonka mukaan koko asetehtaan alue yhdistettiin Pietarin kuvernementtiin. Raja tuli kulkemaan nyt Rajajoen keskeltä suoraan Suomenlahden ruostekanavaa myöten mereen. Tämä Suomelta otettu alue luvattiin korvata Jäämeren rannikolla sijaitsevalla alueella. Vasta 1920 Tarton rauhan sopimuksen mukaan Suomi sai korvaukseksi Petsamon. Venäjään liitetty, kiistelty asetehtaan alue oli ollut Kuokkalan väen yhteistä laidun- ja niittymaata.

Routavuodet, sortokausi

Keisari Aleksanteri III (s.1845; hallitsi 1881-1894). Ensimmäinen virallinen autonomian loukkaus tapahtui 1890, kun postimanifestilla määrättiin Suomen postilaitos alistettavaksi Venäjän keisarillisen posti- ja lennätinhallituksen ja sisäministeriön alaisuuteen, mutta Aleksanteri III jätti mietinnön vahvistamatta. Ajanjaksot 1899-1905 sekä 1908-17 merkitsivät Suomelle sortokautta. Ensimmäistä sortokautta sanotaan routavuodeksi. Venäjä yritti Suomen perustuslakia rikkomalla hävittää maamme autonomisen aseman. Ensimmäinen sortokausi alkoi helmikuun manifestista. Keisari Nikolai II (s.1868, hallitsi 1894-1917 ja kuoli 1918) muutti laittomasti Suomen lainsäädäntöjärjestystä ja Venäjän suunnitelmallinen politiikka voimistui Suomea kohtaan.

Sortokaudella lisättiin poliisivoimia Terijoella

Vuonna 1901 säädettiin lainvastainen asevelvollisuuslaki, jonka mukaan asevelvollisten palvelusaika oli kolme vuotta. Sen mukaan miehiä voitiin määrätä hallitsijan harkinnan mukaan palvelukseen maan ulkopuolelle. Vuosina 1902-03 annettiin lukuisia muita määräyksiä, kuten venäjänkielen opetuksen lisääminen, venäläisen kulkukaupan salliminen, sensuurin tiukentaminen, yhdistys- ja kokoontumisvapauden rajoittaminen. Järjestystä valvomaan lisättiin nyt Venäjän poliisivoimia.

Vuonna 1908 alkoi uusi sortokausi, jonka mukaan Suomen asiat piti ensin viedä keisarin alistettavaksi. Nikolai II pyrkimyksenä oli paitsi lakkauttaa Suomen autonomia myös liittää koko Suomi hallinnollisesti Venäjään. Terijoen tuntumaan oli rakennettu Inon linnoitus jo ennen ensimmäisen maailmansodan puhkeamista, jolloin uusia tykistöasemia valmistui ja Suomenlahtea miinoitettiin. Helmikuun manifestin jälkeen keisarin taustavoimana toimi sotaministeri Aleksei Kuropatkin, jonka suosituksesta Suomen asiain hoitajaksi keisari valitsi Suomen kenraalikuvernööriksi venäläisen kenraalin Nikolai Ivanovits Bobrikovin. Juuri hän toi keisarin (”tsaarin”) viestin eli helmikuun manifestin 15.2.1899 Suomeen. Pietarin suuntaan asioita Suomesta käsin hoiti valtiosihtööri, viraston kansliapäällikkö kreivi C.A.Armfelt.

Manifestin ukaasien vastustamiseksi suomalaiset ylioppilaat keräsivät yli 5000 nimeä sisältävän adressin eri puolilta maata, ja 500-henkinen valtuuskunta lähti viemään sitä Pietariin keisarille, joka ei ottanut heitä vastaan. Suomalaiset saivat kuitenkin pian apua Euroopasta. Ympäri Eurooppaa kerättiin lisää nimiä ns. kulttuuriadressiin, joka luovutettiin keisarille. Keisari pysyi tiukkana päätöksessään ja antoi lisää määräyksiä Suomelle, kuten kieli- ja postimanifestin, jonka perusteella Suomen leijona-postimerkin käyttö kiellettiin ja venäjänkielen osuutta lisättiin.

Venäjänkielen opettamista tuli lisätä Suomen kouluissa ja painattaa venäjänkielisiä oppikirjoja aina alkeisopetuksesta yliopistoon saakka, juridista vahvistusta piti saada hallitsijan itsevaltaisuuden oikeuksiin, venäjänkieli piti saada Suomen hallintokieleksi, kreikkalaiskatolliset kirkot piti irrottaa Suomen viranomaisten alaisuudesta sekä raha- ja tullilaitos yhdistää Venäjän vastaaviin järjestelmiin. Lehdistön valvontaa ja sensuuria tuli lisätä, Suomen tilattoman väestön taloudellista asemaa piti parantaa, Suomen rikoslaki tuli uusia keisarin etujen mukaiseksi, venäjänkielinen lehti piti perustaa ja myöntää Suomen siviilivirkoja rajattomasti kaikille keisarikunnan lakien mukaan oikeutetuille. Kaartit, kadettikoulu ja sotilasasioimikunta piti lopettaa ja sanomalehtiä piti lakkauttaa.

Suomalaisuus vahvistuu

Monella taholla voimakkaasti alkanut suomalaiskansallinen aate vahvistui entisestään. Tämä näkyi muun muassa taiteessa, musiikissa ja kirjallisuudessa. Mutta myös teollisuuden kehittyminen vahvistui. Edvard Iston ”Hyökkäys”-teoksesta tuli maamme puhtauden ja koskemattomuuden symboli. Maalauksessa on tunnistettavissa Suomen värit, sinivalkoisuus. Siinä Venäjän kotka käy Suomen lakikirjan kimppuun. Teoksesta otettiin tuhansia kopioita suomalaisten kotien seinille. Taiteen ja kulttuurin kautta viestitettiin vahvasti suomalaisuutta. Tämä näkyi myös Pariisin maailmannäyttelyssä 1900

Epäoikeudenmukaisuudet ja vainot keisarikunnan taholta olivat lisänneet kansan vastarintaa suurvaltaa kohtaan. Vastustus kasvoi myös Nikolai Bobrikovia kohtaan ja vastarinta-liikehdintä näkyi koko Suomessa ja Helsingissä. Helsingissä muista aktivisteista erossa ollut yksinäinen ajattelija, Ukrainassa vuonna 1804 syntynyt, vuodesta 1901 kouluhallituksen apukamreerina toiminut ampumaharrastaja Eugen Schauman ampui Bobrikovin ja itsensä 16.6.1904 senaatin portaikossa. Schaumanin päätavoite oli kiinnittää keisarin huomio Suomea kohtaan harjoitettuihin vääryyksiin. Schauman haudattiin ensin hautausmaan ulkopuolelle, mutta kun hänet todettiin kansallissankariksi, hänet haudattiin uudelleen satojen ihmisten saattamana kotikaupunkinsa multiin Porvooseen.

Kun Venäjä joutui sotaan Japania vastaan ja Suomessa syntyi suurlakko 1905, keisari peruutti helmikuun manifestin. Suomessa pidettiin nyt ensimmäiset eduskuntavaalit 15. ja 16. marraskuuta 1907. Vaaleissa naisetkin saivat äänioikeuden ja eduskuntaan valittiin 19 naista. (Sosiaalidemokraattinen työväenpuolue 9; suomalainen puolue 6; nuorsuomalainen puolue 2; ruotsalainen kansanpuolue 1; maalaisliitto 1). Maailmanpoliittinen tilanne oli uhkaava. Maailmansota syttyi vuonna 1914. Venäjän ja Saksan välinen sota oli alkanut. Saksalaiset tukivat keisaria vastaan nousseiden bolševikkien toimintaa. I. V. Lenin oli matkalla kohti Pietaria rakentamaan uutta uljasta Neuvostoliittoa, mutta joutui vielä aikansa piilottelemaan Kivennavan Kuokkalassa Venäjän ohranaa (salainen poliisi).

Työllä ja luovuudella selvittiin.

”Terijoen Kuokkalan juurilla” on monipuolinen kuvaus Perä-Kuokkalassa, Ollilassa ja Länsi-Kuokkalassa asuneen paikallisväestön elämästä. Kantaväestö tuli Kivennavan suunnalta ja lisää väkeä saapui kaikilta ilmansuunnilta. Venäjän ajan lahjoitusmaakausi nöyryytti talonpoikia, mutta tutustutti myös Pietarin mahdollisuuksiin. Pakkotöiden yhteydessä opittiin kauppatiet ja kaupankäynnin avaimet.

Maataloustuotteiden ja kalan vienti ajureiden kuormissa Pietariin olivat keskeinen toimeentulon lähde, kunnes rautatie toi tuhansia ulkolaisia kesävieraita huviloitaan rakentamaan. Nämä kaikki olivat pohja paikallisväestön hyvinvoinnille. Tsaarinvallan loppu ja rajan sulkeutuminen katkaisivat kaiken. Pulakaudesta kuitenkin selvittiin uutta peltoa raivaamalla ja keinoja keksimällä entisin eväin. Pian suomalaiset löysivät Kuokkalan hiekkarannat.

Kirja kertoo Kuokkalan väen arkipäivästä, pyhistä ja juhlahetkestä. Siellä eläneet muistelevat, miten tultiin toimeen, mitä syötiin ja harrastettiin, miten pukeuduttiin ja hoidettiin terveyttä. Elämänkaari kattaa lapsuusajan sekä koulu- ja nuoruusvuodet. Tarinat vievät lukijan Kuokkalan kujille ja rannoille. Jännitystä elämään toi kahden valtion välissä kulkeva Rajajoki, jonka yli saatettiin uida seikkailumielessä Neuvostoliiton puolelle tai joutua vahingossa hiihtoretkellä.

Seudun kansainvälisyys kasvatti hyväksymään vieraita kulttuureita ja tapoja. Näine eväineen väestö joutui jättämään kotinsa lopullisesti talvisodan puhjettua, sillä rajanläheiselle alueelle ei enää päästy palaamaan.

ISBN 978-952-330-632-5

